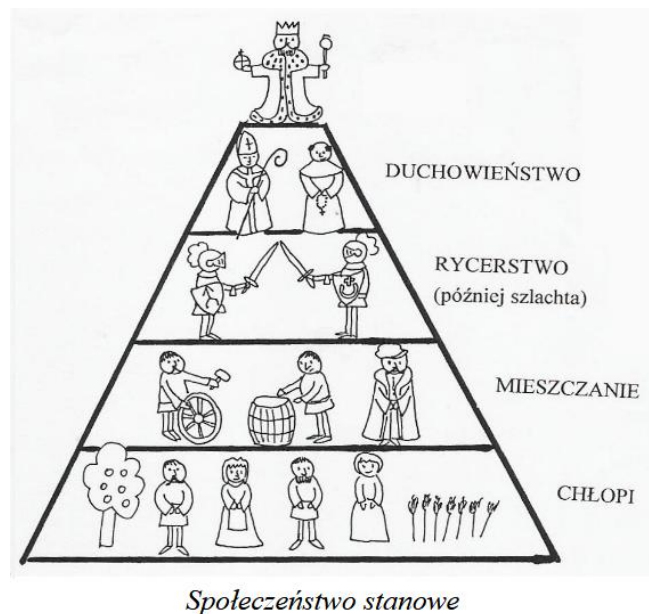

Temat : Od rycerstwa do szlachty – klasa V-VI

Ćwiczenie nr 1 Podpisz przedstawicieli warstw społecznych

1. Podpisz odpowiednio przedstawicieli różnych warstw społecznych.

- chłopci
- mieszcianie
- szlachta

Struktura społeczna Rzeczypospolitej Obojga Narodów			
Warstwa społeczna	Szlachta	Mieszczanie	Chłopi
Zajęcie	posiadacze ziemscy	handel i rzemiosło	uprawa ziemi
Obrona kraju	tak	nie	nie
Prawa polityczne	tak	nie	nie

Ćwiczenie nr 2 Odpowiedz na trzy pytania

Prawa polityczne w Polsce...

☐ mieli mieszczenie.

☐ mieli chłopi.

☐ miała szlachta.

Handlem i rzemiosłem...

☐ zajmowali się chłopi.

☐ zajmowała się szlachta.

☐ zajmowali się mieszczenie.

Ziemie mogli posiadać tylko...

☐ szlachcice.

☐ mieszczenie.

☐ chłopi.

Obrona kraju i wyprawy wojenne należały do obowiązków...

☐ szlachty.

☐ mieszczan.

☐ chłopów.

Kogo nazywano szlachtą?

W czasach średniowiecza armie krajów europejskich składały się przede wszystkim z rycerzy. Otrzymywali oni od króla ziemię, a w zamian byli zobowiązani do służby wojkowej. Przynależność do stanu rycerskiego była dziedziczna, należały więc do niego tylko dzieci z rodzin rycerskich. W XVI wieku, po wynalezieniu broni palnej, w krajach europejskich zaczęto tworzyć coraz więcej wojska zawodowego, a królowie coraz rzadziej korzystali z usług rycerzy, którzy mogli więcej czasu poświęcać na gospodarowanie w swoich majątkach. Wkrótce stały się one ich głównym źródłem utrzymania. Potomkowie dawnego rycerstwa zaczęli być nazywani **szlachtą**.

Szlachta współrządziła państwem, była zwolniona od większości podatków i sprawowała urzędy państwowe.

Oto szlachcic i szlachcianka z drugiej połowy XVI w.

Herb szlachecki o nazwie Leliwa. Używało go kilkaset rodów, tzn. wielkich rodzin.

- 1 **Magierka** – filcowa czapka węgierskiego pochodzenia, ozdobiona kitą z czaplich piór.
- 2 **Delia** – peleryna spinana pod szyją, zdobiona listwami (tj. paskami) i guzami ze złota, złoczonego srebra lub cyny.
- 3 **Żupan** – długa suknia noszona pod delią albo jako osobny strój. Od szyi do pasa była zapinana na guzy (tj. ozdobne guziki).
- 4 **Metalowy pas.**
- 5 **Rapcie** – dwa paski przybite do pasa i podtrzymujące szablę (drugi jest pod delią).
- 6 **Szabla** w pochwie.
- 7 **Obciste spodnie** wpuszczane w cholewy butów.
- 8 **Skórzane buty.**
- 9 **Ostrogi.** Szlachcic kłut nimi boki konia, by zmusić go do szybszego biegu.

XVIII-wieczny murowany dwór w Koszutach (Wielkopolska). Szlachta mieszała w takich właśnie wiejskich dworach. Na ogół były one drewniane i nie przetrwały do naszych czasów.

- 1 **Toczek** – ozdobne nakrycie głowy.
- 2 **Kryza** – okrągły, faldowany kołnierz.
- 3 **Kształciczek**, czyli stanik, a właściwie kamizelka noszona na koszuli.
- 4 **Biała marszczona koszula.**
- 5 **Perty**, cenione jako ozdoba.
- 6 **Szeroki pas** z metalowych ogniw (tzn. połączonych kółek).
- 7 **Spódnica** z pasami złotego koloru, ułożona w równe faldy. Od spodu opierała się na stelażu w kształcie kłosa, zakładanym na biodra.

• Wymień elementy stroju szlachcica i szlachcianki z drugiej połowy XVI w.

Przywileje i obowiązki szlachty

Szlachta tworzyła jeden stan i miała te same prawa. W ciągu XIV–XVI wieku uzyskała od polskich królów kolejne **przywileje**, czyli uprawnienia i korzyści. Tylko ona mogła posiadać ziemię na własność i zajmować urzędy państwowe. Bez zgody szlachty król nie mógł wprowadzać nowych praw, nakładać podatków ani wypowiedzieć wojny. Nie mógł aresztować szlachcica bez wyroku sądowego ani pozbawić go majątku. W razie zagrożenia ze strony wroga obrona granic Rzeczypospolitej była **obowiązkiem** każdego szlachcica, który musiał się stawić w pełnym uzbrojeniu. Zwołane w ten sposób wojsko szlacheckie nazywano pospolitym ruszeniem. Jednak na zwołanie **pospolitego ruszenia** król musiał wcześniej uzyskać zgodę szlachty.

Szlachta stanowiła 10 procent wszystkich mieszkańców Rzeczypospolitej. Była zróżnicowana pod względem majątkowym. Najbiedniejsi mieli niewielkie gospodarstwa. Inni byli właścicielami nawet kilkudziesięciu wsi. Najbogatsi, piastujący najwyższe urzędy w państwie, otrzymywali od króla nadania, które pozwalały im zgromadzić duży majątek.

Ćwiczenie nr 4 Podkreśl w tekście na czerwono przywileje szlacheckie a na zielono obowiązki.

MAGNACI

SZLACHTA
ŚREDNIA

SZLACHTA
ZAŚCIANKOWA

SZLACHTA
GOŁOTA

Sejmiki ziemskie

W XV wieku królowie polscy często zwoływali zjazdy szlachty poszczególnych ziem, zwane **sejmikami**. W ten sposób wszyscy szlachcice mogli mieć udział w podejmowaniu decyzji, nawet najmniej zamożni, którzy nie byliby w stanie pokryć kosztów dalekiej podróży. Miejscem obrad były najczęściej kościoły. Każdy szlachcic danej ziemi miał prawo wziąć udział w obradach i zabrać na nich głos. Na sejmikach omawiano podatki potrzebne do utrzymania wojska, a także obradowano nad innymi sprawami, przede wszystkim związanymi z samorządem. Szlachta zajmowała się na przykład budową, remontami mostów i przepraw przez rzeki, utrzymaniem porządku w miastach, bezpieczeństwem kupców i podróżnych. Pomagała też poszkodowanym w pożarach i nieurodzajach, często wypłacając im zapomogi.

Ćwiczenie nr 5 Zakreśl poprawną odpowiedź

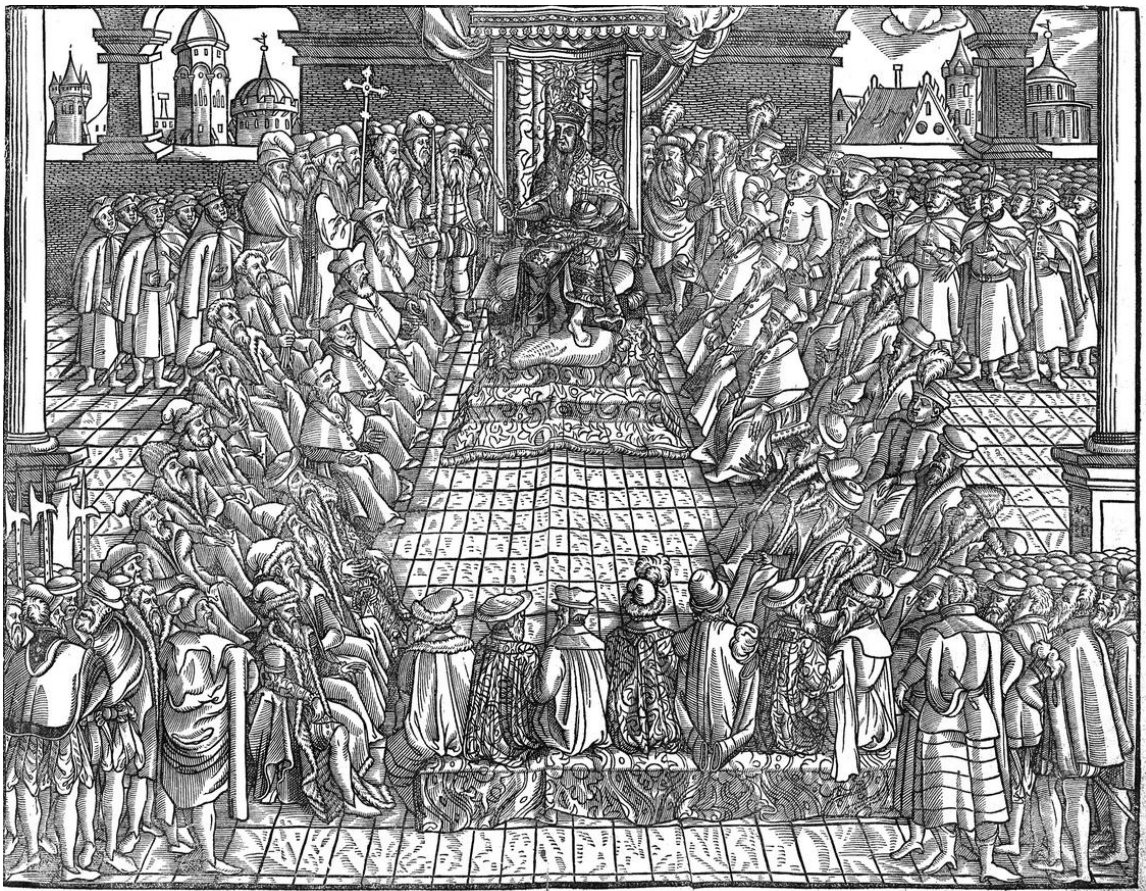
- ☐ Na sejmiku panowała cisza i porządek.
- ☐ Dla szlachty sejmik był również okazją do zabawy i spotkań towarzyskich.
- ☐ Na sejmiku pojawiała się bardzo mało szlachty.
- ☐ Szlachta przybywała na sejmik z bronią.
- ☐ Sejmik obradował w kościele.

Sejm walny

Coraz większe znaczenie szlachty w życiu kraju sprawiło, że królowie zaczęli zapraszać jej przedstawicieli na wspólne obrady zwane **sejmem walnym**. **Posłów** szlacheckich, przybywających na sejm z każdego województwa, wybierały sejmiki. Posłowie otrzymywali instrukcje, czyli zalecenia, jak mają głosować.

Sejm składał się z dwóch izb. Król obradował wspólnie z najwyższymi urzędnikami, czyli **senatorami**. Posłowie zasiadali w osobnej izbie, a ich pracą kierował wybierany **marszałek poselski**. Zaczynał obrady sejmku, uderzając laską marszałkowską o podłogę. Udzielał głosu posłom, dbał o porządek i spisywał zgłoszone propozycje nowych uchwał. Dopiero pod koniec obrad trzy stany sejmujące: **posłowie**, **senatorowie** i **król** schodzili się do wspólnej izby, aby razem uchwalić spisane wcześniej przez posłów prawa. W sejmie obowiązywała **zasada jednomyślności**. Sejm obradował nawet sześć tygodni. Po jego zakończeniu posłowie wracali do domu i zdawali sprawozdanie szlachcie swojej ziemi z tego, co działo się na sejmie walnym.

Sposób rządzenia państwem, który wykształcił się w XV-XVI wieku jest nazywany **demokracją szlachecką**. Szlachta poprzez sejmiki i sejmy wpływała na najważniejsze decyzje w sprawach państwa. Król bez zgody stanu szlacheckiego nie podejmował żadnych ważnych decyzji.

Ćwiczenie nr 6 Uzupełnij tekst na podstawie ryciny z sejmu walnego :

Na podwyższeniu pod baldachimem zasiadałna, co świadczyło o jego wyjątkowym znaczeniu.

.....siedzieli w pierwszym rzędzie na

Najbliżej króla zajmowali miejsce senatorowie duchowni, czyli.....

Za senatorami w kolejnych rzędach stali.....

krzesłach

Senatorowie

biskupi

tronie

król

posłowie

Senat

W senacie zasiadali najpotężniejsi i najbogatsi przedstawiciele stanu szlacheckiego, którzy sprawowali urzędy biskupów, wojewodów i kasztelanów. Urzędy te nadawał król, ale nie mógł ich odbierać, senatorowie piastowali je dożywotnio. Senatorowie doradzali królowi w najważniejszych sprawach państwa. Wspólnie przyjmowali również poselstwa z zagranicy.

Ćwiczenie nr 7 Uzupełnij zdania podanymi niżej wyrazami. Wklej notatkę do zeszytu pod tematem lekcji.

Potomków średniowiecznych rycerzy, którzy stali się właścicielami ziemskimi, nazywamy.....

Od XV wieku szlachta w Polsce była stanem.....i posiadała wiele.....politycznych.

.....szlachty była obrona granic. Na sejmikach iszlachta decydowała o najważniejszych sprawach w państwie. Taką formę rządów nazywamy

praw demokracją szlachecką uprzywilejowanym szlachtą Obowiązkiem sejmach

Zadanie domowe: Wykonaj wykreślankę wyrazową

Od rycerstwa do szlachty

T	N	A	C	G	T	P	W	K	T	B	L	I	D	Y	A	O
T	O	Z	A	K	S	O	F	H	Z	G	W	W	E	O	P	C
E	W	F	K	W	Y	S	I	A	N	U	S	I	E	O	M	P
Y	R	U	Z	N	I	P	T	O	A	T	E	W	O	C	E	F
N	F	Z	P	H	N	O	G	F	S	E	J	M	I	K	I	S
N	M	L	Y	A	P	L	O	T	Z	W	M	C	H	R	F	H
P	O	S	Ł	O	W	I	E	F	L	H	Z	J	G	Ó	R	L
I	S	E	A	H	Y	T	K	Y	A	E	B	J	B	L	I	D
B	F	N	N	U	Y	E	M	C	C	T	T	D	R	S	D	F
C	K	A	H	L	K	R	J	H	H	C	W	O	W	B	E	E
K	K	T	U	P	H	U	K	R	T	M	Y	W	L	J	R	L
Y	G	B	B	K	C	S	E	N	A	T	O	R	O	W	I	E
G	R	T	O	K	N	Z	P	E	I	R	E	E	N	T	R	K
A	A	P	A	L	D	E	M	O	K	R	A	C	J	A	J	C
Z	L	H	I	W	M	N	G	H	O	R	P	Z	M	N	Y	J
R	W	F	O	D	W	I	P	N	G	R	M	C	K	W	F	A
U	P	R	W	B	D	E	E	J	G	N	F	O	K	P	P	O

SZLACHTA
SEJMIKI
DEMOKRACJA
SEJM
KRÓL
SENATOROWIE
POSŁOWIE
SENAT
ELEKCJA
POSPOLITERUSZENIE